

(voortouw Abco de Buck):

- overleg met Ronald v/d Lans over verbreding van de telers-vertegenwoordiging
- bijeenkomst met gehele ketengroep over praktische invulling van ketenproject
- gericht aanzoeken van ketenonderzoekers voor ondersteuning van ketenproject
- gericht aanzoeken van energieonderzoekers voor ondersteuning van ketenproject

Uitbouwen van klimaatgroep

Tijdens de workshop zijn de contouren van de klimaatgroep zichtbaar geworden door een samenscholing rond Mathieu van Holstein en Jan v/d Steen (teelt), verder bestaande uit André de Raadt, Alex Heurkens, Teun Biemond, Peter Kamps en Filip van Noort. De groep omvat een schat aan kennis en expertise rond klimaat/productie-relaties en klimaat-sturing.

Na goedkeuring door de klankbordgroep van het project zullen vanuit het projectteam de volgende acties worden ondernomen (voortouw Leo Marcelis):

- overleg met Mathieu van Holstein en Jan v/d Steen over telers-vertegenwoordiging
- workshop met gehele klimaatgroep over praktische invulling van klimaatproject
- gericht aanzoeken van energie/klimaatonderzoekers voor ondersteuning klimaatproject
- samenstellen relatieschema uitrusting-klimaat-groei door groepsleden en onderzoekers
- opstellen werkplan 2005 voor analyse meet/regel-gegevens en toetsing in de praktijk
- maken van taakverdeling tussen groepsleden bij uitvoering van werkplan 2005

Inbedding in bestaande structuren

De organisatorische inbedding van het socio-technische netwerk binnen de structuren van LTO-Groeiservice en Productschap Tuinbouw moet worden geregeld. Daarmee kan voor de lange termijn continuïteit aan de gewenste dynamiek en vernieuwing worden gegeven. Vanuit het projectteam zullen de volgende acties worden ondernomen (voortouw Jan Benninga):

- overleg met Ronald v/d Lans over aankaarten van netwerkvorming in landelijke cie.
- uiteenzetting en discussie over belang van netwerkvorming in landelijke commissie
- eventueel helpen bij opstellen van meerjarenvisie "energiehuishouding gerberateelt"

Colofon

Het project "Verbetering van de energiehuishouding in de gerberateelt" wordt uitgevoerd door PPO-glastuinbouw, LEI, PRI en A&F, in opdracht van het Ministerie van LNV en het Productschap Tuinbouw. De contactpersonen voor het onderdeel netwerkvorming zijn:

Jan Buurma
LEI
Postbus 29703
2502 LS Den Haag
tel: 070-3358303
fax: 070-3615624
jan.buurma@wur.nl

Abco de Buck
PPO-glastuinbouw
Postbus 8
2670 AA Naaldwijk
tel: 0174-636827
fax: 0174-636835
abco.debuck@wur.nl

Workshop over de vorming van een socio-technisch netwerk rond "Verbetering van de energiehuishouding in de gerberateelt"

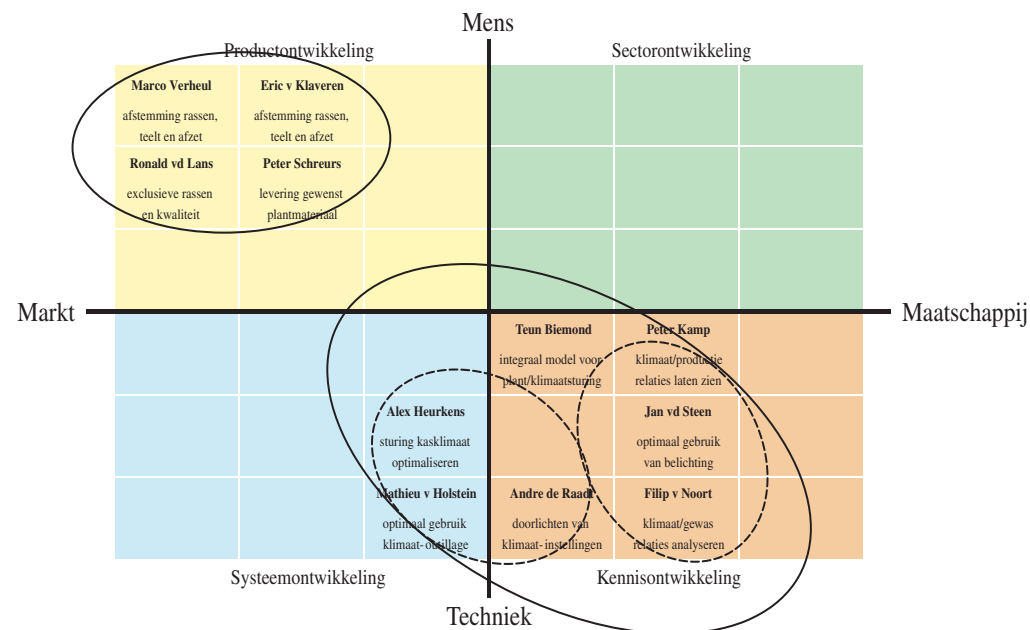
Programma

- 18:45 uur Ontvangst met koffie
- 19:00 uur Welkom en doelstelling
- 19:10 uur Kennismakingsrondje
- 19:30 uur Presentatie resultaten interviewronde
- 20:00 uur Kennisname van elkaars belief systems
- 20:30 uur Pauze
- 20:45 uur Uitleg over landschapspel
- 21:00 uur Spelen van landschapspel
- 21:30 uur Reflectie op gevormde groepen
- 21:45 uur Vervolg en vervolgspraken
- 22:00 uur Slotwoord en afsluiting

WAGENINGENUR

For quality of life

Figuur 6 Eindresultaat van het landschapspel

Figuur 6 laat zien, dat de twee groepen in de onderste helft van figuur 5 zijn opgegaan in één groep en samen zijn opgeschoven naar kennisontwikkeling. Achter voornoemde bewegingen zit de gedachtengang van Mathieu van Holstein, dat een optimaal gebruik van de bestaande energie/klimaat-outillage voorop moet staan. Als de bestaande outillage onvoldoende ruimte voor een goede vochtbeheersing blijkt te bieden, dan kan geavanceerde technologie voor luchtontvochtiging alsnog worden ingebouwd. Aansluiting zoekend bij deze gedachtengang begonnen diverse deelnemers hun posities opnieuw te bepalen. Daaruit ontstonden nieuwe denksporen, als “sturing kasklimaat optimaliseren”, “doorlichten van klimaat-instellingen”, “optimaal gebruik van belichting”, “klimaat/gewas-relaties analyseren”, etc.

Reflectie op gevormde groepen

Uit het landschapspel zijn twee groepen te voorschijn gekomen. De eerste rond afstemming van rassen, teelt en afzet. Hieruit kan een ketenproject ontstaan, die voor meer regelmaat en homogeniteit in de aanvoer kan zorgen. De insteek op regelmaat en homogeniteit heeft via vergroting van de winterproductie (meer belichting) en vermindering van het aantal rassen (betere klimaatsturing) aanzienlijke gevolgen voor energiehuishouding en energieverbruik. De betreffende groep moet daarom als volwaardige partner bij vervolg-acties worden betrokken.

De tweede groep is gericht op het vaststellen van het ideale klimaat en het ontwikkelen van een zo efficiënt mogelijke klimaatsturing. Langs deze route komt een goede productie met een hoge energie-efficiëntie binnen bereik. Binnen de tweede groep zijn nog twee accenten te onderscheiden: een teeltgroep die vooral op de relatiepatronen tussen kasklimaat en gewasgroei is gericht en een techniegroep die vooral op een geïntegreerde aansturing van verwarming, belichting, CO₂-dosering, warmteopslag, etc. zijn gericht. Beide groepen zijn met stippellijnen in Figuur 6 aangegeven. Ondanks de accentverschillen bleken de deelnemers unaniem in hun opvatting, dat de teeltgroep en de techniegroep als een onlosmakelijke twee-eenheid moesten worden beschouwd. Zij hebben elkaars kwaliteiten hard nodig bij het analyseren en interpreteren van meet/regel-gegevens uit klimaatcomputers. Uit elkaar halen van beide deelgroepen zou de noodzakelijke wisselwerking om zeep helpen (figuur 7).

landbouw in een hogere versnelling te krijgen.

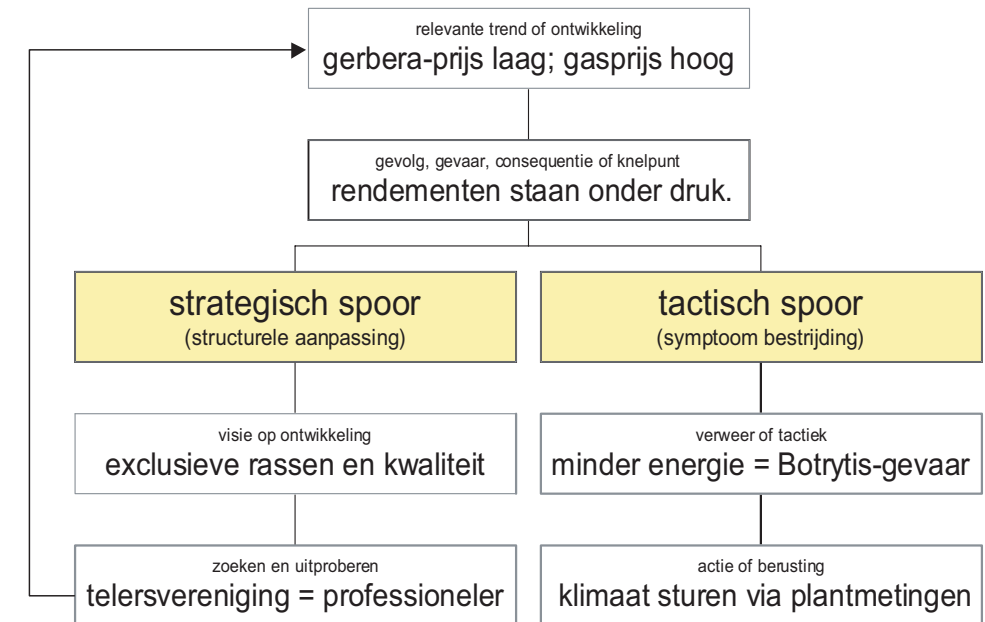
Doelstelling

Wageningen UR probeert (in opdracht van LNV en PT) de mobilisatie handen en voeten te geven door de vorming van “socio-technische netwerken”. Een socio-technisch netwerk is te vergelijken met “een coalitie van partijen die een regeerakkoord gaat uitvoeren”. Als projectteam spelen we de rol van “informatuur” bij de netwerkformatie. We proberen de belangen en visies van de betrokken partijen in beeld te krijgen en vervolgens partijen met win/win-belangen in een coalitie c.q. netwerk bijeen te brengen. Zodra de betrokken partijen elkaar in een gezamenlijke uitdaging hebben gevonden, krijgen hun (gekozen) leiders samen met gespecialiseerde onderzoekers het voortouw en verdwijnen de informateurs weer uit beeld.

In deze workshop willen we nagaan, of we de belangen en visies van de deelnemers goed hebben opgepikt uit de voorafgaande diepte-interviews. Na goedkeuring of bijstelling van de verkregen beelden gaan we proberen om deelnemers met gelijksoortige belangen en visies in enkele groepen bij elkaar te krijgen. Aan het eind van de avond hopen we enkele groepen te hebben, die ieder op hun manier aan de ontwikkeling van de gerbera-sector gaan werken. In het begin kan op ondersteuning vanuit het onderzoek worden gerekend.

Belief systems

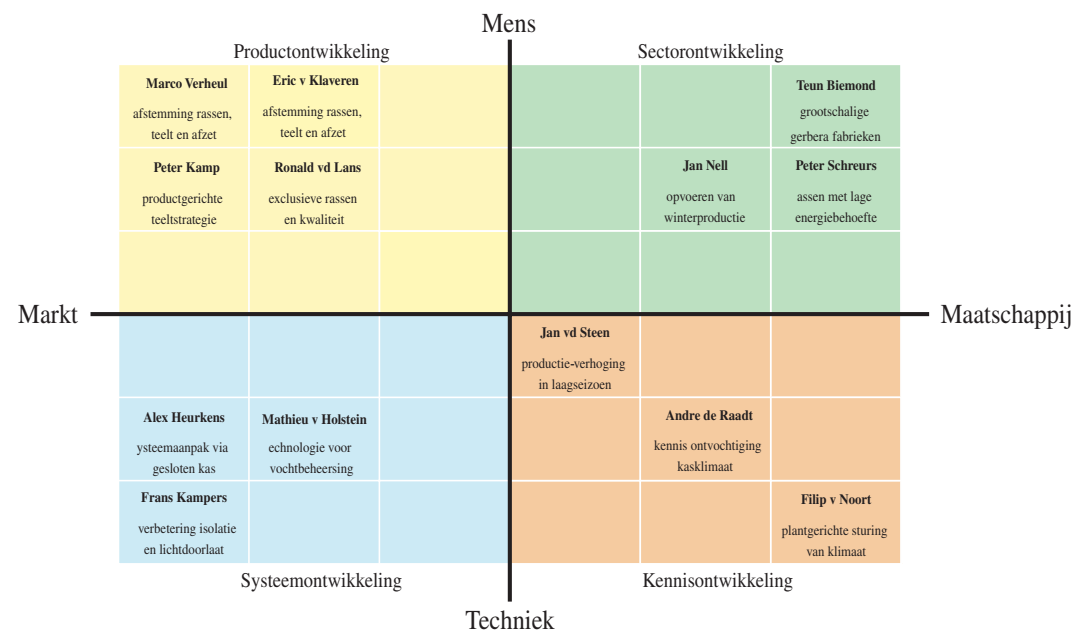
Voor de zomervakantie zijn diepte-interviews bij de deelnemers gehouden. De verslagen van de afzonderlijke interviews zijn compact samengevat in “belief systems”. Het belief system van een deelnemer laat zien, welke trends en ontwikkelingen rond energie in gerbera’s hij/zij het meest belangrijk vindt en hoe hij/zij daar strategisch en tactisch op denkt te reageren. De andere deelnemers kunnen daaruit afleiden, in hoeverre er sprake is van gezamenlijke visies of belangen. Figuur 2 toont (als voorbeeld) het belief system van één van de deelnemers.

Figuur 2 Voorbeeld van een belief system

Gedachtenlandschap

De belief systems van de deelnemers zijn vervolgens gerangschikt in een assenstelsel met horizontaal de tegenstelling “markt – maatschappij” en verticaal de tegenstelling “techniek – mens”. Het assenstelsel is afgebeeld in figuur 3. In de figuur zijn de strategische sporen uit de belief systems van de deelnemers weergegeven.

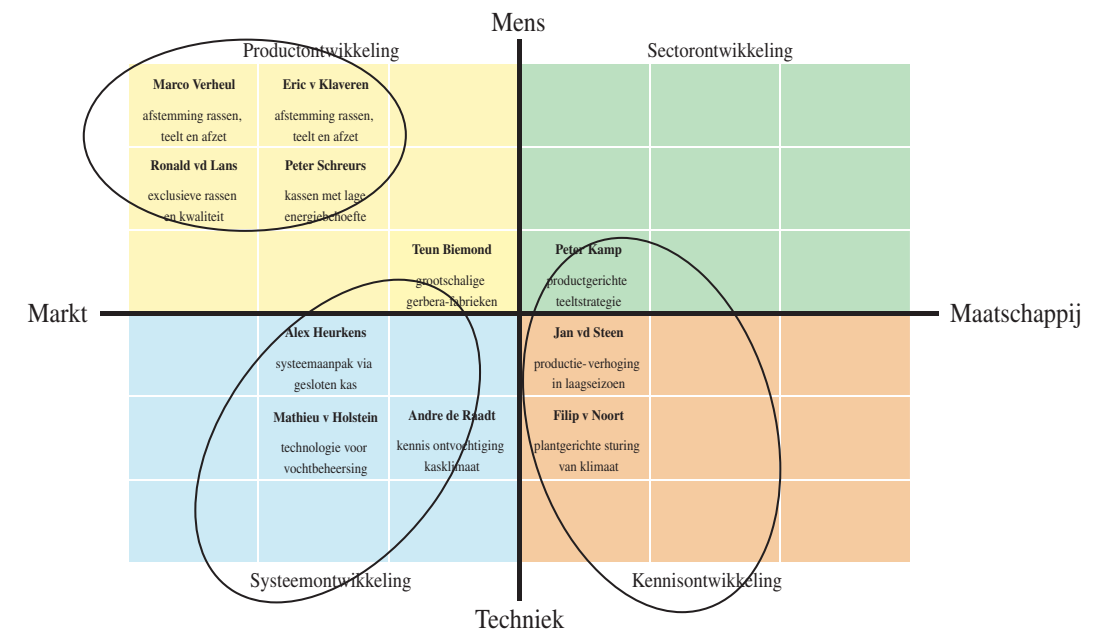
Figuur 3 Gedachtenlandschap rond energiegebruik in de gerberateelt

Figuur 3 toont een landschap met wisselende gedachten over energiegebruik in gerbera's. In het kwadrant van markt en mens vertonen Verheul, Van Klaveren, v/d Lans en Kamp affiniteit met productontwikkeling. In het kwadrant van markt en techniek etaleren Heurkens, Van Holstein en Kampers hun voorliefde voor technische innovaties. In het kwadrant van techniek en maatschappij tonen Van Noort, De Raadt en Van der Steen hun belangstelling voor optimalisering van teelt/klimaat-sturing. In het kwadrant van mens en maatschappij vertonen Biemond, Nell en Schreurs hun affiniteit met resultaat-verbetering door samenwerking.

Landschapsspel

Na de (bijstelling en) goedkeuring van de belief systems hebben we het gedachtenlandschap met de deelnemers in levende lijve neergezet in een werkplaats bij PPO-Naaldwijk. Daarmee wilden we letterlijk zichtbaar krijgen welke partijen toenadering zoeken of juist afstand van elkaar nemen. Als aftrap (figuur 4) hebben we de deelnemers gevraagd: "Naar welke persoon of plek in het landschap zou je willen verhuizen, nu je van elkaars visies kennis hebt genomen?". De deelnemers die wilden verhuizen, mochten dat doen onder opgave van hun beweegredenen.

- 1) afstemming rassen, teelt en afzet
- 2) technologie voor luchtontvochtiging
- 3) verbetering van teelt/klimaatsturing

Figuur 5 Tussenstand van het landschapsspel

De tussenstand geeft een geclusterde afspiegeling van de strategische sporen uit de belief systems van de afzonderlijke deelnemers. Het kwadrant van mens en maatschappij is vrijwel leeg gelopen, omdat de deelnemers zich beter bij andere denkrichtingen thuisvoelden. Toen de procesbegeleider begon te zoeken naar daadwerkelijke acties bij de woorden in de drie groepen, bleek toepassing van technologie voor luchtontvochtiging (groep 2) toch een brug te ver. Mathieu van Holstein maakte duidelijk, dat hij zichzelf vóór 2010 nog geen gerbera's zag telen in een gesloten kas. Die uitspraak (van een voorloper in technische toepassingen) veroorzaakte een ingrijpende inhoudelijke verschuiving in het gedachtenlandschap. Het resultaat is weergegeven in Figuur 6.

Figuur 4 Aftrap van het landschapsspel

Deelnemers

Telers/producenten

Mathieu van Holstein (gerberateler in De Lier), Ronald van der Lans (gerberateler in Honselersdijk) en Jan Nell (gerberateler in Klazinaveen; verhinderd)

Markt/keten-partijen

Alex Heurkens (Growlab, vervanger van Antony Brouwers), Peter Kamp (Westland Energie), Eric van Klaveren (Intergreen, vervanger van Marlies Broek), André de Raadt (Priva Computers), Peter Schreurs (Schreurs Roses and Gerberas), Marco Verheul (Intergreen)

Onderzoekers/adviseurs

Teun Biemond (Agrimaco), Frans Kampers (WU-Organische Chemie; verhinderd), Filip van Noort (PPO-glastuinbouw), Jan van der Steen (particulier teeltbegeleider)

Projectmedewerkers en procesbegeleider

Jan Benninga (LEI), Abco de Buck (PPO-glastuinbouw), Jan Buurma (LEI), Leo Marcelis (PRI; projectleider) en Peter Ravensbergen (LEI; procesbegeleider)

Tijd en plaats

Woensdag 18 augustus 2004, PPO-glastuinbouw, Naaldwijk

Achtergrond

De ontwikkeling van de glastuinbouw heeft de afgelopen 50 jaar een opeenvolgende reeks van speerpunten laten zien. Onderzoek en voorlichting hebben steeds bijgedragen aan de praktische invulling van die speerpunten. Figuur 1 geeft daarvan een overzicht.

Speerpunten ontwikkeling glastuinbouw:		
1950-1965	Wederopbouw	Ziekten, plagen, rassen, groei beheersing
1965-1980	Mechanisatie	Kasconstructies, taaktijden, verwarming
1980-1993	Computerisatie	Klimaatcomputer, substraatteelt, CO ₂ -dosering
1993-2000	Ketenomkering	Productkwaliteit, certificatie, telersverenigingen

Inschatting speerpunt voor volgende tijdvak:		
2000-2010	Mobilisatie	Actoren, belangen, visies, strategieën

Figuur 1 Speerpunten in de ontwikkeling van de glastuinbouw sinds 1950

Figuur 1 laat zien, dat in de achtereenvolgende tijdvakken steeds nieuwe onderwerpen in het centrum van de belangstelling kwamen te staan. In de periode 1950-1965 ging het vooral om teeltgerichte kennis over ziekten, plagen, rassen en groei beheersing. Daarna (1965-1980) kwam mechanisatie centraal te staan en werd veel aandacht besteed aan kasconstructies, taaktijden en verwarmingssystemen. Vanaf 1980 kwamen personal computers om de hoek kijken en kregen klimaatcomputers, substraatteelt en CO₂-dosering veel aandacht. Zo rond 1993 ontstonden verhalen over "waterbommen" en werd ketenomkering het speerpunt met aandacht voor productkwaliteit, certificatie en telersverenigingen.

De tijdgeest van het marktconforme denken maakte ook een einde aan het OVO-drieluik. Onderzoek en voorlichting moesten volgens de principes van vraag en aanbod gaan werken. Ze werden verzelfstandigd en geprivatiseerd en hun onderlinge samenhang verdween. Tien jaar na dato blijken vernieuwingen minder snel te worden opgepakt dan vroeger en beginnen we naar een nieuw kennissysteem te verlangen. Tegen die achtergrond is het speerpunt van "mobilisatie" ontstaan. De gedachte is, dat het krachtenveld van toeleveranciers, afnemers en adviseurs rond de agrarische ondernemer moet worden gemobiliseerd om de ontwikkeling naar duurzame

Figuur 7 Discussie over groepsindeling

De deelnemers zijn eensgezind in hun oordeel, dat een krachtenbundeling ("mobilisatie") van telers, toeleveranciers en afnemers kan bijdragen aan dynamiek en vernieuwing in de sector. Om een goed draagvlak bij de gerberatelers te krijgen, moeten in beide groepen meer telers worden opgenomen. Elke groep dient minimaal twee à drie vooraanstaande telers binnen zijn gelederen te hebben. Voor een verdere verbreding van het draagvlak moet de landelijke gewascommissie gerbera van LTO-Groeiservice bij de werkzaamheden worden betrokken. De afstemming met lopend onderzoek en de aansturing van toekomstig onderzoek verdient daarbij speciale aandacht. Ronald van der Lans zal het verslag van de workshop inbrengen in de landelijke commissie.

Leo Marcelis (projectleider; PRI) legt uit, dat de netwerkvorming de voorbereidende actie is voor de inbedding van technisch onderzoek in 2005. Binnen onderzoeksprogramma's van LNV en PT is daarvoor geld beschikbaar. In overleg met de klankbordgroep van het project zullen verdere plannen worden uitgewerkt voor de ondersteuning van beide groepen met ketengericht c.q. klimaatgericht onderzoek. De gerberatelers zullen daarbij als gedelegeerd opdrachtgever worden beschouwd.

Om de herinnering aan de start van de netwerkvorming levend te houden, ontvangt iedere deelnemer een meetinstrument voor op het bureau. Het apparaatje meet de tijd, de relatieve vochtigheid en de temperatuur. Zij symboliseren het juiste moment van dit project, het belang van de vochtproblematiek en het voorkomen van verhitte discussies met de maatschappij.

Hoe nu verder?

Als projectteam kijken we met tevredenheid terug op de grote opkomst, de goede discussies en de opbouwende sfeer tijdens de workshop. Vanuit die positieve ervaring hebben we over de volgende stappen in de netwerkformatie nagedacht. Richtinggevend daarbij is geweest, dat we de positieve energie uit de workshop moeten zien uit te bouwen in het vervolg-traject.

Uitbouwen van ketengroep

Tijdens de workshop zijn de contouren van de ketengroep zichtbaar geworden door een samenscholing van Ronald v/d Lans (teelt), Peter Schreurs (rassen) en Marco Verheul en Eric van Klaveren (afzet). Na goedkeuring door de klankbordgroep van het project zullen vanuit het projectteam de volgende acties worden ondernomen